

EEN KLEINE FENOMENOLOGIE VAN HET AMBT

Inleiding

De geestelijk verzorger loopt op twee benen: dat van zijn professie en dat van zijn ambt. En hoe druk we ons als beroepsgroep ook al jaren maken over onze professionaliteit, over de wetenschappelijke doordenking van het proprium van ons vak, hoezeer we ook aan iedereen die het maar wil horen vertellen dat zo'n proprium er is en dat mensen in misère echt iets aan hebben - kennelijk blijft het lopen van de geestelijk verzorger hinken als we alleen het been van de professie gebruiken en niet dat van het ambt.

Steeds weer duikt de discussie over het ambt op. Niet alleen binnen de kerken - ambtstheologische debatten zijn al vrijwel zo oud als de kerk zelf. Maar ook binnen onze beroepsgroep. En ook daar, waar van ambtstheologische overwegingen geen sprake kan zijn: de noodzaak van ambtelijkheid is ook bij humanistische collega's amper omstrede.

Steeds weer blijkt, n'en déplaise alle secularisering, onbehagen met en onzekerheid over het ambt en aantasting van de autoriteit ervan, dat het als een duikelaartje overeind komt. Mondigheid, democratisering, moderniteit of postmoderniteit, van alles kan er overheen gaan, maar het concept ambt heeft een wonderlijke hardnekkigheid en daar helpt geen lieve moeders aan.

Dat komt niet alleen door de steeds weer gevoelde noodzaak het overeind te houden, maar ook door een zekere onbepaaldheid die het aankleeft. Over wat het ambt precies is, moet kennelijk heel wat worden gesteggeld, en dat al vele eeuwen. Tot in de onze: het is, gelet op onze Beroepscode, expressis verbis deel van onze identiteit als geestelijk verzorgers en tegelijkertijd veel meer omgeven door onzekerheden dan dat andere deel: de professionaliteit.

Dat is ook de reden, waarom er hier aandacht aan wordt gegeven: wat bedoelen we eigenlijk als we zeggen dat ons beroep niet alleen professie, maar ook ambt is? En - en om die vraag gaat het hier ook - kan dat ambt, behalve als een problematische categorie, ook als een tegoed, als een krachtbron worden opgevat?

In deze inleiding past nog een kanttekening. Ik ben me, al schrijvend, ervan bewust, dat ik theoloog ben. Dat is, zoals het is: een vos verliest wel zijn haren, maar niet zijn streken. En wat hier wordt geschreven, draagt daar dan ook de sporen van. Als dat de lezer prikkelt tot het begaan van andere wegen dan die hier beschreven staan, is dat des te beter. Er zijn namelijk, wil ik maar zeggen, andere optieken mogelijk zijn dan de hier gekozen. Dat wil ook zeggen dat ik de hoop heb, dat er onder u lezers zijn, die een of meer van die optieken willen invullen door zelf er in TGV over te schrijven, mij tegen te spreken, te nuanceren, te verketteren, noem maar op. De discussie over iets, dat ons kennelijk aangelegen is, zou er mee gediend zijn.

Ambt en noodzaak

Volgens mijn woordenboek is een ambt om te beginnen 'een openbare betrekking, waarin men door de overheid of enig erkend gezag benoemd wordt.' Vervolgens is het ook een 'geestelijke bediening, officium, dienst of taak waartoe de drager geroepen en bevoegd is.' Op de relatie tussen die beide kom ik later nog even terug, maar vooreerst wil ik eerst even stilstaan bij die tweede: de geestelijke bediening.

Want het mag dan zo zijn, dat 'geestelijke bediening' als tweede wordt genoemd, men kan er niet onderuit dat deze invulling van het begrip ambt aanzienlijk oudere papieren heeft. En dat het begrip bovendien als eerste bij het domein van geloofsgemeenschappen hoort. Bovendien: het wóórd ambt hoort weliswaar specifiek bij de - in breedste zin opgevatte - kerk, maar de functie die ermee is gegeven, is veel ouder: geen ambtstheologie zonder het Oude Testament, zonder de Wet en de Profeten.

Daar hoort nog iets bij, dat fundamenteel is en voor de goede orde van de gedachtevorming van belang. Namelijk dat een vorm van - in deze zin opgevatte - ambtelijkheid eigen is aan elke cultuur en de religie die erbij hoort.¹ Altijd en overal zijn er mensen geweest die bemiddelden tussen de wereld van goden of God en die van de mensen. Daar is pas in later eeuwen het woord ambt bij bedacht, maar de functie, de dienst van dat soort mensen hoort bij menselijke samenlevingen, zo vanzelfsprekend als ademen. Ook culturen die een aparte kaste voor dit soort doeleinden formeel niet kennen, kennen wel degelijk mensen die iets van die bedoelde bemiddeling realiseren. Men kan dan, bij voorbeeld, denken aan de functie die rabbijnen hebben.

Bij die functie heb ik hierboven het woord 'bemiddelen' gebruikt. Dat is niet argeloos gedaan. Er is iets mee gezegd over de menselijke wijze van bestaan. Mensen zijn transcenderende wezens. Wat eenvoudiger uitgedrukt: mensen houden er een levensbeschouwing op na. Een levensbeschouwing is

een manier om tegen het leven aan te kijken, het te beschouwen. Dat impliceert distantie; mensen leiden hun leven en voelen zich kennelijk ook genoodzaakt daar even afstand van te nemen en ernaar te kijken: wat is dat eigenlijk, dat leven van ons, van mij? Toch niet alles dat er is? Is er niet een groter verband waarin het staat, waardoor het een betekenis krijgt die uitstijgt boven de dagelijkse gang van zaken? Wat betekent het, dat we lijden, dat we sterfelijk zijn? Het kan toch niet zo zijn, dat het niets betekent? Heeft het zin, naar het goede te streven? Levert dat iets op; een beter leven, een betere wereld, heil voor komende generaties?

Mensen ontkomen er kennelijk niet aan, zich met dit soort vragen bezig te houden. Dat geldt a fortiori als het leven onder druk komt te staan: nood kan bidden zowel als vloeken leren, maar dwingt in elk geval tot vragen.

Daarin wordt dus niet alleen binnenperspectief ingenomen, maar ook een buitenperspectief. Anders gezegd: een metaperspectief. Als ik pijn lijd, onderga ik een sterke lichamelijke eraring. Die kan zelfs overstelpend zijn, maar zelfs als ik niets anders meer kan dan verlangen naar mijn verleden zonder pijn of een toekomst waarin ik die pijn achter me heb gelaten, neem ik twee perspectieven tegelijk in: zowel dat van het zelf dat bezet wordt door de pijn, als van het zelf, dat van een zekere afstand kijkt en de pijn niet alleen waarneemt als werkelijkheid van dit moment, maar ook als potentialiteit, als mogelijkheid: de pijn is er 'nog niet' in het verleden zowel als 'niet meer' in de toekomst.

Daar komt bij, dat het voor mensen noodzakelijk is, gezien te worden. Dat wil zeggen: de eigen beleving bevestigd te krijgen door een ander, zichzelf en hun lot en leven weerspiegeld te zien in de ogen van een ander – esse est perspicere.

Het innemen van een metaperspectief is dan ook niet in de eerste plaats een zaak van (vak)theologie, filosofie of divertissement – hoe belangrijk die ook mogen zijn – maar van noodzakelijkheid. Zo noodzakelijk, dat het bijna een reflex is: wie leeft, beziet zichzelf, het eigen leven, zin en bestemming. Zelfs als de mens alleen is, is hij een gemeenschapsdier en beziet hij zichzelf mede door de ogen van een ander. Ook als die ander, omdat hij alleen is, alleen een bedachte ander, een fictieve ander is, is hij noodzakelijk en daarmee werkelijkheid. Brood voor het hart, zou men kunnen zeggen. Mensen, gemeenschapsdieren als ze zijn, verdragen het dus wel alleen te zijn; alleen – zijn kan rustgevend en vertroostend zijn. Maar mensen, gemeenschapsdieren als ze zijn, verdragen het niet zonder een ander te zijn, zonder iemand in wie zij weerklinken, door wie ze worden gekend en door wie zij hun bestaan bevestigd zien - geen leven zonder metaperspectief. Wat minder behoedzaam - en wat mij betreft persoonlijker gezegd: geen leven zonder God.

Dat gegeven maakt ook het bestand uit van een religie. Want een religie is het krachtigste metaperspectief dat er bestaat. Daarmee is tevens aangegeven, waarom religies niet kunnen worden weggeredeneerd. En waarom mensen, transcenderende creaturen als ze natuurlijk (!) zijn, er religies op na houden, in alle tijden. En hoe het komt dat, na een aantal jaren waarin het er alle schijn van had dat religie door het project moderniteit naar het museum voor oudheden zou worden verwezen, de krantenkoppen amper meer denkbaar zijn, zonder dat er van religie sprake is.

Terug naar het ambt. De noodzakelijkheid van het metaperspectief impliceert, dat een toegang tot dat perspectief moet worden gezocht. Men kan het ook anders zeggen. Een metaperspectief kan aan het menselijk leven zin, opgevat als betekenisvol geheel geven. Tegelijkertijd geldt, dat mensen vanuit zo'n metaperspectief er weer zin in kunnen krijgen. Maar in beide gevallen is het nodig, dat het tegenwoordig wordt gesteld, verwerklijkt wordt aan de ene kant. En aan de andere kant ons verre overstijgt. Want in dat, wat alleen onder ons tegenwoordig is, kan men mensenlevens onder de druk van de actualiteit en de wisselende omstandigheden niet bergen. Dat wil dus zeggen, dat er iets nodig is, dat naar dat metaperspectief verwijst, dat het tegenwoordig stelt, het representeert. En dat tevens de mensen in lot en leven representeert tegenover wat de mensen verre te boven gaat - het domein van dat metaperspectief, van het goddelijke, van God. Er moet dus iets zijn, dat de representatie van het transcendente – van God – in de concrete werkelijkheid is en tevens schakelstation tussen het binnenperspectief als het metaperspectief. Met andere woorden: er is iets nodig als wat in onze cultuur ambt wordt genoemd. Opgevat als levensnoodzakelijke dienst aan de mensen is het concept ambt dus van een hoog verbindend, betekenis-gevend en daarmee vertroostend gehalte.

Dit is gelijk de verklaring voor wat hiervoor in de inleiding werd gezegd over de hardnekkigheid waarmee de discussie over ambt en ambtelijkheid steeds weer wordt gevoerd. Er is een groot belang mee gemoeid. En het is, van daaruit bezien, dus voor de hand liggend dat het ambt wordt omgeven met plechtigheid, met geloften, met riten. Met andere woorden: met nadruk wordt geïnstitutionaliseerd. Het gaat in het ambt over iets dat onmisbaar is en dat willen met elkaar weten ook.

Ambt en persoon

In het bovenstaande heb ik het begrip ambt hoog opgeladen. Dat was ook de bedoeling. Dat neemt niet weg, dat het ook wel wat relativering kan gebruiken. Als eerste onder terugverwijzing naar het woordgebruik van de laatste paar zinnen van het vorige kapittelje. Daar is gesproken van ambt als representatie van wat ons overstijgt, als dienstverlening, als schakelstation. Als *functie*, dus. Hoe hoog of hoe laag gestemd er in heden en verleden ook over is gesproken en met hoeveel intellectuele energie er ook nuanceringsen in zijn aangebracht, ² al wat boven ambt als functie uit gaat, wordt uit den boze geacht.

Het is nodig dat met een zekere nadruk te stellen, vanwege de wat riskante relatie tussen een ambt en de drager ervan. Men heeft sterke benen nodig om het gewicht van een ambt te kunnen dragen en het is dus meer dan eens voorgekomen dat de drager van een ambt zich onaantastbaar waande omdat het ambt dat was.

Ter illustratie: in het denken over het begrip ambt - hier met name het priesterambt - heeft de Rooms Katholieke traditie aan dat aspect al vroeg aandacht geschonken. Dat heeft ertoe geleid dat niet de drager van het ambt, maar juist het ambt zelf een heel sterk accent kreeg. Het werd zo hoog verheven boven de contingentie van het concrete leven, dat het daardoor niet meer kon worden aangetast: het wordt geacht een *character indelebilis* te hebben, een bestand dat zijn grond niet heeft in het aardse bestaan, noch in aard en karakter van de drager van het ambt, maar in de sfeer van God. Er was de mensen kennelijk veel aan gelegen, dat het ambt als representatie en schakelstation onaantastbaar zou zijn. En dat dit schakelstation niet buiten werking zou kunnen worden gesteld omdat de persoon van de ambtsdrager een scheve schaats reed of domweg onbekwaam was. Vandaar ook, dat een sacrament, bediend door een priester die zijn ambt niet waardig mag worden geacht, toch voluit geldig blijft; *ex opere operata*, dus. Dit denken over het begrip ambt is al oud: men kan het, bij voorbeeld, al bij Augustinus aantreffen ³ - in de vijfde eeuw, dus. Het is dus, dat mag helder zijn, met goede redenen al vroeg krachtig aangezet.

Een voorbeeld van een nog krachtiger aanzet kan worden gevonden in de joodse traditie. Daarin bestond, voor de verwoesting van de tempel in het jaar 70, een vorm van liturgisch ambt, dat werd gedragen door leden van een bepaalde stam: de stam Levi. Mannen die tot die stam behoorden, waren op grond van de stamverwantschap ambtsdrager. Nog sterker dan in de Rooms Katholieke traditie was hier dus het ambt als functie onafhankelijk gemaakt van de persoon van de dagers ervan.

In de kerk werd en wordt men tot een ambt geroepen en ontvangt men een vorm van wijding. Met andere woorden: de kerk, die zich ziet als de vertegenwoordiger van God op aarde is, legt het ambt op aan een mens, die daartoe geschikt wordt geacht. Het is dus, het zij nogmaals en met nadruk gezegd, met het ambt niet zodanig gesteld, dat het rust in de keuze van een mens of van een menselijke gemeenschap, al wordt het daarin wel geconcretiseerd. Het heeft zijn grond in wat het persoonlijke en het contingente overstijgt. Daarmee ontvangt het ambt als functie een sterk accent en is dus de persoon van de drager weliswaar niet zonder belang - die moet een zekere geschiktheid, anders gezegd: een zekere professionaliteit hebben - maar is in dit kader evident secundair.

In het voorbeeld van de leden van de stam Levi is dat nog duidelijker het geval. Daar wordt het ambt niet alleen ontheven aan de persoon van de drager, maar zelfs aan de contingentie van de geschiedenis, omdat de stam de basis voor het instituut van het liturgisch ambt geldt.

Er zijn andere opties mogelijk gebleken. Zo heeft de Reformatie het ambt heel wat minder hoop opgeladen en begrensd door de gemeente - *down to earth avant la lettre*, zou men kunnen zeggen. Maar ook daar geldt wat hiervoor van de Rooms Katholieke en de joodse traditie werd gezegd: in het ambt komt de geur van de transcendentie mee, van het metaperspectief, van God. 'Het ambt dient te worden aanvaard als een bijzondere gave van Christus aan zijn volk, als zijn bijzonder instrument om zijn presentie uniek te doen ervaren.'⁴ Wie een ambt wil dragen, dient dus ontvankelijk te zijn voor iets, dat ook door zijn eigen levensbeschouwelijke traditie alleen maar *bemiddeld* kan worden. Zowel de persoon van de drager van het ambt, als het instituut waar hij deel van uitmaakt worden, worden dus, hoe hoog ook de eisen zijn die aan beide kunnen worden gesteld, ten principale gerelativeerd.

De praktijk van de omgang met het begrip ambt weerspiegelt wat hiervoor is gezegd over de noodzaak ervan. Daarmee is ook de moeite die geloofsgemeenschappen en levensbeschouwelijke genootschappen doen om het veilig te stellen verhelderd. En hoezeer de verschillende tradities ook uiteenlopen, dit is er in elk geval gemeenschappelijk aan: het diepe besef, dat het ambt veiligheid

moet kunnen bieden. En dat die veiligheid ten diepste niet kan worden gefundeerd in contingente personen en omstandigheden, maar in wat of Wie dat alles overstijgt.

Om die reden is een ambt ook onpersoonlijk. De drager van een ambt gaat als het ware schuil achter dat wat hij vertegenwoordigt. Daarom horen er bij een ambt ook nadrukkelijke uitwendige kenmerken, zoals albe, stola, toga. Die helpen om de persoon terug te laten treden achter het ambt dat hij draagt. Hij wordt dan ook niet herkend door gezicht of stem, maar door het ambtsgewaad.

In persoonlijke relaties kan zin en betekenis worden gevonden, troost en vreugde, bevestiging en ondersteuning.

Persoonlijke relaties kunnen zo dus ook in zekere zin een ambtelijk karakter hebben, dat zelfs kan worden beleefd als indelebile. Maar dat neemt niet weg, dat een gemeenschap een vorm van ambt in bovengenoemde zin nodig heeft, die, boven de fragiliteit van het persoonlijke, bemiddelend is tussen binnen- en metaperspectief, tussen immanentie en transcendentie. Een mens kan daarin schuilen, kan er de noodzakelijke ervaring in opdoen gezien te worden door wat of Wie ons allemaal te boven gaat en daarmee bevestigd worden in haar bestaan. Het ambt bemiddelt dat, stelt dat tegenwoordig en reikt daarmee iets aan: zin, betekenis. Het vertegenwoordigt het domein van het goddelijke, van God, bij de mens. Het opent voor mensen, wat ik hierboven een metaperspectief heb genoemd en is daarmee schakelstation in optima forma.

Ambt en professie

Er zijn dus twee wezenskenmerken van het ambt gevonden. Ten eerste: het is noodzakelijk, omdat het erin om zin en betekenis van mensenlevens gaat. En ten tweede is het onpersoonlijk, omdat het onaantastbaar moet zijn. Zonder deze beide heeft het als functie geen bestand.

Maar zonder iets anders overigens evenmin. Hoezeer het ook onpersoonlijk is, het ambt is niet denkbaar zonder een persoon die het krijgt opgedragen en het vervolgens draagt.

Hierboven is al in verband met de drager van een ambt het woord geschikt gevallen. Daarbij moet worden gedacht aan het hebben van bepaalde persoonlijkheidskenmerken, die iemand geschikt doen zijn voor het dragen van een ambt. Zo'n kenmerk kan zijn het horen bij een bepaalde stam, een bevolkingsgroep, zoals in het voorbeeld van de Leviëten. Maar ook een zekere ontvankelijkheid, een bereidheid zich te geven aan de functie van het ambt.

De kenmerken hebben, zo geformuleerd, een zekere passiviteit. Die hoort om te beginnen ook bij het dragen van een ambt. Maar het punt van de geschiktheid geeft tevens aan, dat de drager van een ambt ook bepaalde vaardigheden moet hebben. Hij moet woorden kunnen spreken en handelingen verrichten die een zekere gestileerdheid hebben, zodat ze zonder nadenken kunnen worden uitgevoerd. Ook ambtshandelingen dienen te zijn ontheven aan contingente. Het gaat dus ook om zekere vaardigheden. Anders gezegd: de ambtsdrager dient te beschikken over een zekere professionaliteit.

Men zou dus kunnen zegen dat het dragen van een ambt tevens een professie is. Wat is een professie? Opnieuw het woordenboek naslaan levert een interessant gegeven op. Want als eerste staan daar 'openbare belijdenis des geloofs' en 'het afleggen van de kloostergeloften.' Om te beginnen gaat het dus bij een professie over iets, dat zich op het religieuze erf afspeelt en daarmee nauw verwant is aan wat er in het begrip ambt aan de orde is. Pas als laatste verwijst - mirabile dictu - het woordenboek naar het domein van het seculiere: de vaardigheden in de sfeer van bedrijf en beroep. Een conclusie daaruit zou dus kunnen zijn, dat het seculiere ambt - zoals politiebeambte, of rechter - een afgeleide is van het religieuze.

In het begin van dit artikel is gezegd dat op de relatie tussen ambt en professie terug zou worden gekomen. Die relatie blijkt nauw: ambt en professie zijn elkaar na verwant. In de discussies die in onze beroepsgroep over die relatie worden gevoerd lijkt doorgaans het gevoel te domineren dat die relatie met name een problematische is, maar voor de gang van het betoog moet vooralsnog worden gesteld dat die allermintst problematisch is: ambt en professie zijn zijde en keerzijde. Ze zijn dus inherent verbonden. En wel in die zin, dat ze beide betrekkelijk weinig van doen hebben met verwerven van intellectuele competentie of de oefening in praktische vaardigheden in de betekenis van activiteiten van met een zeer complex karakter. Maar wel veel met iets, dat wordt opgelegd en wordt aanvaard.

Wat in het ambt aan de orde wordt gesteld heeft, zo zagen we, te maken met antropologie, met het fundamentele van wat dat is: mens - zijn. En dat heeft hiermee te maken dat mens - zijn om te beginnen een geschonken mogelijkheid. Wij worden geboren. En de zin - betekenis en perspectief -

van ons bestaan is niet iets dat wij in eerste instantie voor en uit onszelf realiseren. Het is iets dat ons - in de tijd eerder - tevens wordt aangereikt, zo men wil: wordt aangedaan.

Ambt als krachtbron

Een goed voorbeeld daarvoor is iets, waar wij als geestelijk verzorgers nogal eens mee te maken krijgen: het sacrament voor de zieken. Wie het aan een patiënt - doorgaans in een kritieke situatie - bedient, weet, dat de handelingen die ermee gemoeid zijn nauw luisteren. Men kan niet zomaar wat doen. Woorden, gebaren - ze representeren het metaperspectief op de wijze van de traditie die op het moment van de bediening gepast is en hebben niet voor niets een lange wordingsgeschiedenis. Men moet ze dan ook met zorg en vreugde uitvoeren.

Er is evident een zekere bekwaamheid voor nodig, wat hier, nogmaals, iets anders is dan vakkennis. Duidelijk is ook, dat om diezelfde reden de bedienaar ook in zijn uiterlijk representant moet zijn: representant van wat ons allemaal te boven gaat. Vandaar dat er nadrukkelijke uiterlijke kenmerken mee samenhangen, zoals toga's, stola's of kaarsen.

Wat beiden - de patiënt en de geestelijk verzorger als drager van een ambt - verbindt, is het zowel het immanente als het transcendente. De drager van het ambt, die een concrete persoon is, zoals de mens aan wie het ambt wordt bediend, treedt in de dienst die hij verricht terug achter de functie die hij heeft. Hij is daarbij als persoon niet van belang. Vooraf zowel als daarna wel - dan komen immers beroepsbekwaamheden aan de orde - maar niet in de korte tijd waarin hij ambtshalve handelt. Hij is degene die het ambt als schakelstation activeert, zowel als erdoor geactiveerd wordt. Wat er idealiter - bij de patiënt gebeurt, is dat zij de mogelijkheid krijgt zichzelf los te laten en daarin vrede en geborgenheid te vinden in het zicht van iets dat is, zoals het is: vaak het naderend einde van het eigen leven.

Het ambt is dan ook voor de patiënt in kwestie een krachtbron. Dat is, in het verlengde van wat hiervoor is gezegd over de karakteristiek van het ambt, voor geestelijk verzorgers een belangrijke reden aan hun ambtelijkheid te blijven hechten. Het is, wil ik hier stellen, zelfs de eerste reden: wie het ambt opgeeft, onthoudt mensen iets wezenlijks.

Het ambt is echter niet alleen voor de patiënt een krachtbron, maar ook voor de geestelijk verzorger zelf. Er is en wordt terecht veel aandacht gegeven aan kennis en vaardigheden. De Beroepsstandaard heeft het niet voor niets over een hoog inhoudelijk niveau dat van de geestelijk verzorger wordt verwacht en aan initiële opleiding, na- en bijscholing dienen hoge eisen te worden gesteld. Het gaat daarin dan over vaardigheden die welbewust en actief worden verworven, die toetsbaar zijn en vertaald worden in bullen en diploma's. Wie het vak ernstig neemt, neemt de mensen om wie het gaat ernstig en dus ook de vakbekwaamheid waar ze baat - in de zin van vertroosting, verlichting, heling - bij kunnen hebben. In die zin verschilt ons beroep niet van dat van de verpleegkundige, de arts of de psychotherapeut. Net als zoveel andere disciplines in de zorg is ook de onze gebaat bij een hoog ontwikkelde ambachtelijkheid en de bereidheid die blijvend bij te spijkeren.

Ook vakkennis kan dus voor de uitoefenaar van een vak een krachtbron zijn, maar dan is het wel een krachtbron waar iets uit komt omdat we er zelf eerst iets instoppen en dat vervolgens een geestelijk fermentatieproces ondergaat, zodat er voor degenen die er een beroep op doen, iets uitkomt waar ze baat bij hebben. Daar is en wordt elders al ruimschoots aandacht aan besteed en behoeft bij de gelegenheid van dit artikel niet alsnog te worden gedaan.

Vervolgens: het ambt kan, ik ben me daarvan bewust, voor dragers ervan ook een keurslijf zijn of zelfs iets, waar alle betekenis en zin uit weggelekt zijn. Doorgaans heeft dat te maken met een verstoorde of afgestorven relatie met de eigen kerk, c.q. levensbeschouwelijke achterban.⁵ Ik wil er met nadruk bij aantekenen, dat dit gegeven niet moet worden gebagatelliseerd: het kan een grote negatieve invloed hebben. Maar spreken daarover is, hoe nodig soms ook, hier niet aan de orde. Spreken daar over is namelijk spreken over een persoonlijke geschiedenis en persoonlijke lotgevallen. En dat is iets anders dan spraken over het ambt. Als het over keurslijf of leegte gaat, gaat het, zoals gezegd, over iets persoonlijks: een verstoorde of nooit ontwikkelde relatie - hier met het instituut. Maar dan staat het ambt eventueel als symbool dáárvoor en is het daarmee persoonlijk geworden - en het ambt is onpersoonlijk. Zozeer zelfs, dat het een zekere afstand heeft van de ervaringen met het instituut waardoor men ermee is bekleed en waaraan men de bevoegdheid ertoe ontleent. Dat instituut is weliswaar belangrijk, maar dat belang is relatief, want gerelateerd aan de levensbeschouwing waar het vorm aan wil geven. En die gaat, uit de aard van deze zaak, ook dat instituut te boven.

Al deze kanttekeningen hebben zo hun eigen geldigheid. Maar dat neemt niet weg, dat het ambt voor de geestelijke verzorger een krachtbron is. Zoals hiervoor al is aangegeven is de drager van het ambt is representant, representant van wat het persoonlijke te boven gaat. Hij heeft teken - karakter. Dat wil zegen: hij heeft een functie, die vergelijkbaar is met die van een plaatsnaambord bij een kruising van

wegen. Dat wil zeggen dat hij opgaat in zijn functie: van zichzelf afwijzen naar een bestemming. Voor mensen die bij het vinden van de juiste weg hulp nodig hebben, is hij zo, puur als functie, van het grootste belang, dat is een. Twee is, dat hij die weg niet hoeft uit te meten en aan te leggen: die weg is er al.

Met name dat laatste onderstreept wat hiervoor over het ambt is gezegd, met name over het volstrekt onmisbare ervan. De drager van het ambt ontleent daar zijn gezag aan. Dat wil zeggen: zijn zeggingskracht, zijn bevoegdheid en zijn bekwaamheid. Het ambt is niet meer. Maar waarachtig ook niet minder.

Tot slot

Hoe dit ook verder mag worden uitgebouwd, gedifferentieerd, vormgegeven of gepraktiseerd is vers twee. De uiteenlopende levensbeschouwelijke tradities zoeken daar hun eigen wegen in. Maar, hoe verschillend die wegen ook mogen zijn - ook: of ze religieus dan wel met nadruk seculier willen zijn -, ze hebben allemaal deze beide elementen gemeen: het noodzakelijke en het onpersoonlijke.

Daar ligt de kern van elk denken over het ambt. Ik zeg dat wat parmantig; ik ben me er diep van bewust dat hele scharen dogmahistorici, cultuurhistorici en ideologecritici nu in de startblokken kunnen gaan staan om de gedachtegang in dit artikel van uitvoerig commentaar te voorzien. Niet alleen het verleden, maar ook het heden laat uitvoerige discussies zien over wat men onder het begrip ambt allemaal niet kan verstaan, moet verstaan of wil verstaan. Mijn exercitie is ook niet, het zij nog maar eens gezegd, bedoeld om het laatste woord over deze materie te zeggen. Maar dat neemt niet weg, dat de twee genoemde kenmerken over het ambt, het noodzakelijke en het onpersoonlijke, fundamenteel zijn. En dat, juist hierom, het ambt, ook voor de geestelijk verzorger, een krachtbron van de eerste orde is.

¹ Dat geldt ook voor een seculiere levensbeschouwing als de marxistische. Het visoen dat daar de drijvende kracht van is, is, hoezeer ook 'innerweltlich' onder woorden gebracht, in wezen *religieus* van aard, omdat het naar zijn aard het concrete bestaan overstijgt en uitnodigt tot toewijding eraan, *hjn*

² Wie daar snel en helder over wil worden geïnformeerd, zij verwezen naar H. Berkhof, *Christelijk Geloof*, ed. Nijkerk 1973, pg. 397 e.v.

³ zie o.m. K. Heussi, *Kompendium der Kirchengeschichte*, ed. Tübingen 1960, p. 80 (20c)

⁴ Commissie maaltijd des Heren en kerkelijk ambt, *Eindrapport - analyse van de liturgische teksten aangaande maaltijd en ambt, een studie*, 1.2.1./Kerkelijke documentatie, 17 (1989), nr. 1, 133.

Geciteerd bij L. Koffeman, *Het bijzondere van het kerkelijk ambt*, in GTT 1991/1, maart, p. 28.

⁵ Zie o.m. *Hebben kerk en geestelijk verzorgers elkaar iets te bieden?* In: Tijdschrift Geestelijke Verzorging, nummer 26, 6de jaargang, pagina 6 e.v.